

doi: <https://doi.org/10.33763/finukr2019.07.035>

УДК 336.01

А. І. Крисоватий

доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук України, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Тернопільського національного економічного університету, Тернопіль, Україна, rektor@tneu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5850-8224>

Т. В. Кошук

кандидат економічних наук, провідний науковий співробітник відділу фінансів інституційних секторів економіки НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна, tvkoshchuk@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1013-4603>

М. І. Ватагович

здобувач кафедри податків і фіскальної політики Тернопільського національного економічного університету, Тернопіль, Україна

ПОДАТКОВО-БЮДЖЕТНА ПІДТРИМКА ВИРОБНИКІВ У КОНТЕКСТІ ЗАКОНОДАВСТВА ЄС У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ

Анотація. Проаналізовано вплив законодавства ЄС у сфері державної допомоги на застосування заходів податково-бюджетної підтримки виробників. Встановлено, що в Євросоюзі застосовується спрощений підхід до надання незначних обсягів державної допомоги й горизонтальної підтримки суб'єктів господарювання, а також обмеження в наданні галузевої державної допомоги. Обґрунтовано, що в умовах імплементації Угоди про асоціацію з ЄС в Україні зростатиме актуальність використання регіональної інвестиційної державної допомоги, допомоги малому й середньому бізнесу, державної допомоги, пов'язаної із захистом навколишнього природного середовища та сприянням енергозбереженню, допомоги на дослідження, розробки й інновації, а також податково-бюджетної підтримки в розмірі до 200 тис. євро для одного підприємства протягом трьох років. Натомість буде обмежено сферу застосування заходів стимулювання діяльності виробників окремих галузей економіки, особливо у формі допомоги для підтримки поточної діяльності, відновлення платоспроможності і реструктуризації.

Ключові слова: державна допомога суб'єктам господарювання, податково-бюджетна підтримка виробників, горизонтальна та галузева державна допомога, регіональна інвестиційна державна допомога, податкові пільги.

Літ. 24.

Andrij Krysovatyj

Dr. Sc. (Economics), Professor, Emeritus of Science and Technology of Ukraine, Ternopil National Economic University, Ternopil, Ukraine, rektor@tneu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5850-8224>

Tetiana Koshchuk

Ph. D. (Economics), SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine, tvkoshchuk@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1013-4603>

Mykhailo Vatahovych

Ternopil National Economic University, Ternopil, Ukraine

**TAX AND BUDGET SUPPORT FOR PRODUCERS
IN THE CONTEXT OF EU STATE AID LEGISLATION**

Abstract. The influence of the EU legislation in the field of state aid on application of measures of fiscal support for producers in the territory of European integration is analyzed. It is established that EU state aid rules regulate the implementation of only

© Крисоватий А. І., Кошук Т. В., Ватагович М. І., 2019

those support instruments that meet the criteria for their recognition of state aid: it is granted by the state or through state resources; the measure creates an advantage to its addressees and selectivity; the measure distorts or threatens competition, or affects trade in the EU. A simplified approach to providing de minimis aid and horizontal support for business entities to encourage the activity desirable for the European Union and the limitation of the provision of most types of state aid to particular sectors of the economy are applied. It is substantiated that in the context of the implementation of the EU-Ukraine Association Agreement, the urgency of the use of regional investment state aid, state aid to small and medium-sized enterprises (according to the criteria for classification of enterprises by size which are in force in the EU), state aid for environmental protection and energy, state aid for research and development and innovation (primarily through the provision of tax incentives for investment and innovation) will be strengthened. In addition, the wide “field for maneuvers” in the implementation of measures of fiscal support for producers also leaves the possibility of applying a simplified procedure for state aid in the amount of up to 200 thousand euros for one enterprise over a three-year period. Instead, for our state the scope of application of fiscal support for business entities by sectoral principle (excluding agricultural producers) is limited, especially in the form of aid to support current activity, restoration of solvency and restructuring.

Keywords: state aid to economic entities, tax and budget support of producers, horizontal and sectoral state aid, regional investment state aid, tax incentives.

JEL classification: H25, H32, H54.

А. И. Крисоватый

доктор экономических наук, профессор, академик Академии экономических наук Украины, заслуженный деятель науки и техники Украины, ректор Тернопольского национального экономического университета, Тернополь, Украина

Т. В. Кошук

кандидат экономических наук, ведущий научный сотрудник отдела финансов институциональных секторов экономики НИФИ ГУНУ “Академия финансового управления”, Киев, Украина

М. И. Ватагович

соискатель кафедры налогов и фискальной политики Тернопольского национального экономического университета, Тернополь, Украина

НАЛОГОВО-БЮДЖЕТНАЯ ПОДДЕРЖКА ПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ В КОНТЕКСТЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ЕС В СФЕРЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОМОЩИ

Аннотация. Проанализировано влияние законодательства ЕС в сфере государственной помощи на меры налогово-бюджетной поддержки производителей. Установлено, что в Евросоюзе применяется упрощенный подход к предоставлению незначительных объемов государственной помощи и горизонтальной поддержки субъектов хозяйствования, а также ограничения в предоставлении отраслевой государственной помощи. Обосновано, что в условиях имплементации Соглашения об ассоциации с ЕС в Украине будет возрастать актуальность использования региональной инвестиционной государственной помощи, помощи малому и среднему бизнесу, государственной помощи, связанной с защитой окружающей среды и содействием энергосбережению, помощи на исследования, разработки и инновации, а также налогово-бюджетной поддержки в размере до 200 тыс. евро для одного предприятия в течение трех лет. Вместе с тем будет ограничена сфера применения мер стимулирования деятельности производителей отдельных отраслей экономики, особенно в форме помощи для поддержания текущей деятельности, возобновления платежеспособности и реструктуризации.

Ключевые слова: государственная помощь субъектам хозяйствования, налогово-бюджетная поддержка производителей, горизонтальная и отраслевая государственная помощь, региональная инвестиционная государственная помощь, налоговые льготы.

Наразі фіскальна підтримка виробників як у країнах ЄС, так і в Україні, котра підписала Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони (*далі* – Угода про асоціацію), має здійснюватися з урахуванням спільного законодавства інтеграційного утворення щодо надання державної допомоги, що звужує межі застосування заходів такої підтримки. При цьому всі положення Угоди про асоціацію стосовно такої допомоги мають бути імplementовані Україною до 1 січня 2023 р. [1]. Водночас, згідно з результатами нещодавніх опитувань керівників підприємств України, надання нової державної підтримки суб'єктам господарювання увійшло до першої п'ятірки очікуваних бізнесом реформ: на необхідності надання державної підтримки за галузевою ознакою наголосили 30 % опитаних керівників підприємств, інноваційних та енергозберігаючих заходів – 28 і 29 % відповідно [2]. Зазначене підвищує актуальність дослідження проблематики надання державної допомоги загалом та обмежень і пріоритетів у застосуванні податково-бюджетних інструментів підтримки виробників зокрема в умовах євроінтеграційних процесів.

У цій статті ми продовжуємо розглядати правила Євросоюзу у сфері державної допомоги та особливості їх імplementації в національне законодавство, а також надання державної підтримки суб'єктам господарювання в Україні, висвітлені, наприклад, у працях [3–12]. Метою статті є узагальнення підходів до застосування заходів податково-бюджетної підтримки виробників у контексті європейського законодавства у сфері державної допомоги з метою визначення напрямів удосконалення фіскальної підтримки суб'єктів господарювання реального сектору вітчизняної економіки.

Надання державної допомоги в Європейському Союзі регламентоване насамперед Договором про функціонування ЄС (*далі* – ДФЕС) [13], статті 107 котрого майже дослівно відповідає стаття 262 Угоди про асоціацію. У ст. 107 (1) ДФЕС йдеться про те, що будь-яка допомога, надана країнами – членами ЄС із використанням державних ресурсів, що спотворює або загрожує спотворити конкуренцію шляхом надання переваг окремим підприємствам або виробництву окремих товарів, є несумісною із функціонуванням єдиного ринку, якщо вона негативно впливає на торгівлю між країнами-членами¹. Інакше кажучи, спільне європейське законодавство у сфері державної допомоги спрямоване на те, щоб перешкодити наданню країнами ЄС окремим переваг національним компаніям (виробникам), котрі можуть спричинити спотворення конкуренції на території інтеграційного утворення.

¹ В Угоді про асоціацію йдеться про недопущення негативного впливу надання державної допомоги на торгівлю між сторонами-підписантами.

Політика ЄС щодо підтримки виробників базується на тому, що тривале надання державної допомоги може призводити до подальшого функціонування неефективних галузей економіки та, як наслідок, гальмування розбудови нових інноваційних підприємств, котрі могли б виробляти конкурентоспроможну продукцію, й таким чином негативно впливати на розвиток економіки в довгостроковій перспективі. Щоб не допустити або усунути небажані прояви конкуренції на єдиному ринку та створити справді відкритий ринок, необхідні дієві правові норми та критерії оцінки допустимості надання державної допомоги.

Разом із тим законодавство ЄС передбачає різні види підтримки, які сприяють економічному зростанню й досягненню інших цілей, не спричиняючи при цьому істотного спотворення конкуренції. Такі заходи державної політики вважаються допустимими та "сумісними з функціонуванням єдиного ринку". Вони охоплюють державну допомогу для депресивних регіонів і на досягнення різних горизонтальних цілей, наприклад сприяння впровадженню інновацій, розвитку малого й середнього бізнесу. При цьому завдяки ініціативі з оновлення законодавства Євросоюзу у сфері державної допомоги (*State Aid Modernisation* – SAM) чимало видів підтримки, котрі визнано бажаними, тепер можуть надаватися без нотифікації, тобто повідомлення для отримання погодження, Єврокомісії (в Україні повноваження щодо нотифікації заходів державної допомоги покладено на Антимонопольний комітет)¹.

Згідно з ДФЄС, серед заходів податково-бюджетної підтримки виробників сумісною із функціонуванням єдиного ринку є державна допомога з метою: сприяння економічному розвитку регіонів з надзвичайно низьким рівнем життя або високим рівнем безробіття (ст. 107 (3, a)); виконанню важливого проекту задля спільного європейського інтересу чи усунення значних перекосів в економіці країни ЄС (ст. 107 (3, b)); розбудові певних видів економічної діяльності або економічних сфер, якщо така державна допомога не чинить негативного впливу на торгівлю між країнами – членами ЄС (ст. 107 (3, c)); досягнення цілей, дозволених відповідно до правил ЄС (затверджуються рішенням Ради ЄС за пропозицією Єврокомісії) щодо горизонтальних блоків винятків і правил стосовно горизонтальної й галузевої державної допомоги, котра надається згідно з викладеними в них умовами (ст. 107 (3, e)).

Суб'єкти господарювання, що використовують державні кошти, повинні розуміти положення законодавства ЄС у сфері державної допомоги, оскільки порушення відповідних вимог може призвести до припинення підтримки, а також необхідності повернути вже надані кошти з процентами. Крім того, те, що підприємства, яким раніше надавалася підтримка, через вимогу

---

¹ За матеріалами семінару "Випадки звільнення від оподаткування в законодавстві з оподаткування спирту та алкогольних напоїв. Заходи податкового контролю та нагляду за обігом алкогольної продукції в Німеччині. Основи європейського права у сфері державної допомоги", що проходив 22–24 січня 2019 р. у Міністерстві фінансів України за підтримки Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ) в рамках проекту "Розбудова адміністративних потужностей у сфері державних фінансів України". Експерти – Фрідріх Зеєвальд, Інгрід Дінкельманн-Вендле та Денніс Неррінг (Німеччина).

повернення неправомірно отриманих коштів можуть навіть збанкрутувати, судовою практикою визнається як належне¹.

Зауважимо, що правила ЄС у сфері державної допомоги застосовуються лише щодо тих заходів (у т. ч. бюджетно-податкової підтримки виробників), котрі відповідають усім критеріям, визначеним у ст. 107 (1) ДФЄС, а саме: 1) надання державою чи з використанням державних ресурсів; 2) наявність економічної переваги для отримувача; 3) вибірковість (селективність); 4) спотворення конкуренції та негативний вплив на торгівлю.

Перший критерій передбачає, що підтримка може здійснюватися за рахунок коштів центральних, регіональних і місцевих органів влади, державних банків та фондів, а також не обов'язково має надаватися безпосередньо державою. Фінансовий ресурс може передаватися через посередника з приватного сектору. Наприклад, комерційні банки реалізують програми підтримки малого й середнього бізнесу, відповідно до яких проценти за користування кредитами покриваються за рахунок бюджетних коштів.

При наданні податкових пільг не виникає прямого фінансового потоку з бюджету до суб'єкта господарювання, проте такий вид підтримки є державною допомогою, оскільки передбачає фіскальні втрати, за винятком випадків, коли застосування податкової пільги передбачене зобов'язаннями держави за міжнародними угодами. Наприклад, звільнення від сплати акцизного податку з енергоносіїв і електроенергії, котрі обов'язково повинні бути імплементовані в законодавство країн ЄС згідно зі ст. 14 Директиви Ради 2003/96/ЄС від 27.10.2003 про реструктуризацію системи Співтовариства щодо оподаткування енергопродуктів та електроенергії [14], не є державною допомогою, адже національні уряди не мають права вибору в цьому питанні.

Надання державної допомоги пов'язане з наявністю економічної переваги для отримувача, якої він не мав би за "стандартних" умов ведення бізнесу. Така перевага є очевидною при здійсненні прямої бюджетної підтримки окремих виробників. Натомість тлумачення переваги щодо надання державної допомоги шляхом податкової підтримки надано в Повідомленні Єврокомісії 98/C/384/03 від 10.12.1998 про застосування правил державної допомоги щодо заходів із прямого оподаткування бізнесу [15] як заходу, що звільняє суб'єктів господарювання від податкових платежів, котрі вони б сплатили за звичайних умов. При цьому послаблення податкового навантаження може бути у вигляді скорочення бази оподаткування (спеціальні вирахування, прискорена амортизація тощо); повного або часткового зменшення суми податку (звільнення від оподаткування, інвестиційний податковий кредит); розстрочки, відстрочки та списання податкового боргу.

Державна допомога надається вибірково (за секторальним, територіальним або іншим принципом), отже, впливає на конкурентні умови. Селек-

¹ Згідно зі ст. 264 Угоди про асоціацію, Україна має надавати державну допомогу з урахуванням відповідних положень ДФЄС, вторинного законодавства, рамкових положень, керівних принципів та інших чинних адміністративних актів ЄС, а також судової практики Євросоюзу.

тивність відрізняє її від так званих загальних заходів державного регулювання (приміром, зниження базової ставки податку на прибуток для стимулювання зростання ВВП), котрі стосуються всіх підприємств кожної галузі економіки. Причому не важливо, для якої частки компаній від їх сумарної кількості передбачено захід підтримки – 1 чи 99 %. Зокрема, є прецеденти судових рішень щодо того, коли державною допомогою визнавалося впровадження спеціального податкового режиму для компаній – резидентів однієї країни (вони мали нагоду скористатися сприятливішими умовами оподаткування порівняно з нерезидентами) [4, с. 67].

Неправильне застосування нормативно-правової бази з трансфертного ціноутворення, котре призводить до недоотримання податкових надходжень, теж є порушенням законодавства у сфері державної допомоги, в т. ч. з огляду на те, що вимоги встановлення відповідності умов контрольованих операцій принципу “витягнутої руки” стосуються не всіх платників податків, а лише великих міжнародних компаній. Це визнавалося в судовому порядку, зокрема, щодо операцій із виробництва на замовлення компанії “Starbucks” [16, с. 38–40].

Державною допомогою є захід, який впливає на конкурентні умови на території євроінтеграції й торгівлю між країнами – членами ЄС. При цьому потрібно довести, що отримувач державної допомоги провадить економічну діяльність на ринку, на котрому відбувається така торгівля. Натомість, захід підтримки, котрий має ознаки “місцевого” та не чинить негативного впливу на конкуренцію за межами національної економіки, не регулюється законодавством ЄС у сфері державної допомоги. Останнє стосується насамперед підтримки суб’єктів господарювання – надавачів послуг для місцевих споживачів (приміром, закладів дозвілля, охорони здоров’я, культурної інфраструктури) [4, с. 71] і значно рідше – виробників.

Окрім того, Регламентом Комісії (ЄС) від 18.12.2013 № 1407/2013 про застосування статей 107 і 108 Договору про функціонування Європейського Союзу щодо мінімальної державної допомоги [17] визначено її найменший розмір (*de minimis*, 200 тис. євро для одного підприємства протягом трирічного періоду), до досягнення якого вважається, що підтримка не спотворює конкурентні умови та не чинить негативного впливу на торгівлю на території євроінтеграції. Такий захід може застосовуватися без нотифікації Єврокомісії в разі виконання встановлених вимог щодо транспарентності (оприлюднення відповідної інформації на загальнодоступному інтернет-ресурсі). Зауважимо, що це положення знайшло відображення також у ст. 263 Угоди про асоціацію, залишивши нашій країні доволі широке поле для маневрів у використанні інструментів податково-бюджетної підтримки виробників. Таким чином, в умовах євроінтеграції чимало заходів фіскальної підтримки суб’єктів господарювання мають вживатися з дотриманням законодавства ЄС у сфері державної допомоги.

Згідно зі ст. 108 (1) ДФЄС, Єврокомісія у співпраці з країнами ЄС перевіряє надання державної допомоги. В разі висновку про її несумісність із функціо-

нуванням єдиного ринку або застосування з порушенням відповідного законодавства виникають підстави для ухвалення рішення про висунення до країни вимоги щодо скасування або перегляду такого заходу підтримки¹. Водночас Рада ЄС за зверненням країни-члена може дозволяти надання державної допомоги з відхиленням від загальних підходів у випадку надзвичайних обставин (ст. 108 (2) ДФЕС).

Країни ЄС зобов'язані повідомити Єврокомісію про введення нових (зміну впроваджених) заходів державної допомоги, надавши відповідну інформацію з дотриманням низки вимог, окрім тих видів допомоги, щодо котрих Єврокомісія прийняла регламенти зі спрощеного порядку їх надання (ст. 108 (3 і 4) ДФЕС). Останні винятки стосуються, зокрема, згаданих заходів підтримки, які потрапляють під сферу дії правила *de minimis*.

Іншим законодавчим актом ЄС, що спрощує надання низки видів державної допомоги, є Регламент Комісії (ЄС) від 17.06.2014 № 651/2014 про визнання певних категорій державної допомоги сумісними із внутрішнім ринком відповідно до статей 107 і 108 Договору про функціонування Європейського Союзу [18]. Цей регламент також звільняє країни від зобов'язання повідомляти Єврокомісію про надання державної допомоги, котра щодо податково-бюджетних інструментів підтримки виробників може застосовуватись у формі:

- регіональної державної допомоги;
- допомоги суб'єктам господарювання – представникам малого й середнього бізнесу шляхом інвестиційної підтримки та підтримки ведення економічної діяльності;
- державної допомоги, пов'язаної із захистом навколишнього природного середовища і сприянням енергозбереженню;
- допомоги на дослідження, розробки та інновації;
- державної допомоги на здобуття освіти (для підготовки чи підвищення кваліфікації кадрів на підприємствах);
- допомоги для ліквідації наслідків певних стихійних лих.

Варто наголосити, що положення Регламенту Комісії (ЄС) № 651/2014 не застосовуються до суб'єктів господарювання, котрі перебувають у скрутному економічному стані, за винятком надання державної допомоги для ліквідації наслідків певних стихійних лих. (Зазначена норма звужує можливості використання спрощеного порядку її надання, що потрібно враховувати при впровадженні заходів податково-бюджетної підтримки виробників в Україні.) Державна допомога зазначеним суб'єктам господарювання в ЄС надається у разі дотримання низки вимог. Зокрема, повинен бути розроблений чіткий план допомоги на відновлення платоспроможності й реструктуризацію з обґрунтованими часовими обмеженнями та очікуваними результатами, яких необхідно досягти. Крім того, допомога на реструктуризацію збиткового підприємства має відповідати критеріям, найважливішими з котрих є: зведення обсягів допомоги до необхідного мінімуму (з урахуван-

¹ Якщо цього не відбувається, надання державної допомоги вважається погодженим.

ням наявних фінансових ресурсів отримувача, його акціонерів або бізнес-групи, до якої він належить); мінімізація впливу на конкуренцію й торгівлю, для чого застосовується правило “один раз, останній раз”, тобто підприємство може отримати певний вид допомоги не частіше, ніж раз на десять років; прозорість державної допомоги [19].

Для того щоб Єврокомісія могла перевіряти правомірність надання державної допомоги, що не потребує нотифікації, а також видів підтримки, котрі не регулюються законодавством ЄС у відповідній сфері, країни ЄС повинні документувати та узагальнювати відповідну інформацію щодо заходів такої підтримки.

Крім Регламенту Комісії (ЄС) № 651/2014 вжиття заходів регіональної підтримки суб'єктів господарювання регулюється Настановами Комісії (ЄС) від 23.07.2013 із надання регіональної допомоги на 2014–2020 рр. [20]. Мета такої підтримки – зменшення найістотніших відмінностей у економічному розвитку регіонів на території євроінтеграції. При цьому базовими принципами надання цієї категорії державної допомоги є:

1) спрямованість у найвідсталіші регіони, коло яких визначене на підставі статистичних даних щодо ВВП на одну особу населення та рівня безробіття;

2) заохочення діяльності, котра поліпшуватиме економічний розвиток регіону в довгостроковій перспективі (підтримуються насамперед інвестиційні проекти, в окремих випадках – поточна діяльність підприємств).

Сумісність регіональної державної допомоги із функціонуванням єдиного ринку забезпечується її націленістю на сприяння економічному розвитку регіонів із надзвичайно низьким рівнем життя або високим рівнем безробіття (ст. 107 (3, а) ДФЄС), а також розбудові певних видів економічної діяльності чи економічних сфер, якщо така державна допомога не чинить негативного впливу на торгівлю між країнами – членами ЄС (ст. 107 (3, с) ДФЄС).

Із метою підвищення ефективності надання державної допомоги регулярно складаються карти розподілу регіональної допомоги із зазначенням місць, де така підтримка може бути надана, та її максимального обсягу щодо залучення інвестицій. У регіонах категорії “А”, котрі за класифікацією територіальних одиниць NUTS¹ належать до другого рівня та ВВП на одну особу населення в яких становить до 75 % відповідного середнього показника по ЄС, державна допомога може надаватися згідно зі ст. 107 (3, а) ДФЄС, що передбачає можливість фінансування за рахунок державних коштів до 70 % витрат на інвестиційні проекти, залежно від рівня розвитку регіону й розміру суб'єкта господарювання – отримувача. Наприклад, для великої компанії регіону, де ВВП на одну особу населення є меншим від 45 % загальноєвропейського рівня, можна профінансувати до 50 % інвестиційних витрат

---

¹ Номенклатура NUTS використовується Євростатом для збору, розвитку й гармонізації регіональної статистики ЄС, а також проведення аналізу соціально-економічного поступу регіонів.

із використанням державних ресурсів. А виробник із найвідсталішого регіону, що є малим підприємством, може отримати максимальний обсяг регіональної державної допомоги.

Зауважимо, що в Євросоюзі не прийнято окремих законодавчих актів, котрі регламентують надання державної допомоги представникам малого й середнього бізнесу. Ці суб'єкти господарювання можуть використовувати всі види допомоги, сумісні із функціонуванням єдиного ринку, а стосовно окремих видів підтримки (не лише регіональної) скористатися також пільгами у формі більш інтенсивної допомоги. До речі, такі пільги будуть доступними для багатьох виробників в Україні, які потрапляють до категорії малих і середніх підприємств за відповідними критеріями ЄС¹.

У регіонів категорії "С", що за класифікацією територіальних одиниць NUTS належать переважно до третього рівня² та ВВП та на одну особу населення яких становить принаймні 75 % середнього показника по ЄС (вони або під час дії попередньої карти регіонального розподілу державної допомоги належали до категорії "А", або з низькою густиною населення, або є умовно визначеними за низькою критеріїв), є можливість отримати регіональну допомогу згідно зі ст. 107 (3, а) ДФЄС шляхом покриття до 35 % витрат на інвестиційні проекти за рахунок державних коштів [11, с. 14–17].

Варто зважати на те, що використання регіональної державної допомоги може мати не лише позитивний вплив щодо вирівнювання економічного розвитку на території євроінтеграції, а й низку негативних наслідків, зокрема "вимивання" інвестицій і переміщення виробництва до регіонів із інтенсивнішими програмами державної допомоги; обмеження стимулів до впровадження нових технологій (оскільки підтримку одержують усі інвестиційні проекти); зміцнення ринкових позицій великих компаній, що могли б інвестувати без використання державних ресурсів [3, с. 26].

Разом із тим після імплементації правових норм ЄС у сфері державної допомоги у вітчизняне законодавство регіональна допомога, очевидно, стане основним фіскальним інструментом стимулювання ПІІ в реальний сектор економіки. Всю територію України буде віднесено до регіону категорії "А", підприємствам якого може надаватися максимально інтенсивна підтримка. При цьому в нашій країні буде можливість обрати, чи дотримуватися єдиного підходу до застосування заходів такої податково-бюджетної підтримки, чи надавати менші обсяги допомоги в найрозвинутіших регіонах [11, с. 23–28; 3, с. 27].

¹ Згідно з критеріями Євросоюзу, малим підприємством є суб'єкт господарювання із чисельністю працівників менш ніж 50 осіб і річним оборотом або балансовою вартістю щонайбільше 10 млн євро. Середнім підприємством є суб'єкт господарювання із чисельністю працівників від 50 до 249 осіб та/або річним оборотом понад 10, але не більш як 50 млн євро, чи балансовою вартістю понад 10, але не більш ніж 43 млн євро (див.: Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003H0361>).

² Це менші регіони за ті, що за класифікацією територіальних одиниць NUTS віднесені до другого рівня.

Надання бажаної для ЄС державної допомоги, пов'язаної із захистом навколишнього природного середовища та сприянням енергозбереженню, регламентовано також Настановами Комісії (ЄС) від 28.06.2014 щодо допомоги у сфері навколишнього природного середовища та енергетики на 2014–2020 рр. [21]. У документі окреслено підходи до вжиття заходів із забезпечення виконання екологічних стандартів, розвитку відновлюваної енергетики, підвищення енергоефективності та розбудови енергетичної інфраструктури, підвищення ефективності використання ресурсів тощо.

Державна допомога для захисту навколишнього природного середовища і сприяння енергозбереженню є сумісною із функціонуванням єдиного ринку лише в разі дотримання таких вимог, як відповідність цілям спільного європейського інтересу, визначеним у ст. 107 (3) ДФЄС; обґрунтованість потреби в державному втручанні (наприклад, для усунення певного “провалу” ринку); доцільність застосування заходу підтримки (надання допомоги в такій формі, що найменше впливатиме на ринкову конкуренцію й торгівлю на території євроінтеграції); наявність стимулюючого ефекту (допомога повинна заохочувати діяльність, котра без фінансової підтримки держави не провадилася б або провадилася б недостатньою мірою); пропорційність допомоги (надання її в мінімальному обсязі, необхідному для заохочення бажаної діяльності); мінімізація негативного впливу на умови конкуренції та торгівлі; прозорість надання.

Як приклад державної допомоги, пов'язаної із захистом навколишнього природного середовища і сприянням енергозбереженню, можна навести інвестиційну підтримку для високоефективної когенерації (одночасного виробництва електричної й теплової енергії), котра в ЄС надається тільки для нових чи модернізованих потужностей. Державна допомога для підвищення енергоефективності (у т. ч. заходів із когенерації, централізованого опалення та охолодження) надається, зокрема, у формі пільг з акцизного податку на енергопродукти й електроенергію¹.

Зазначимо також, що в Настановах щодо допомоги у сфері навколишнього природного середовища та енергетики на 2014–2020 рр. велику увагу приділено підтримці відновлюваної енергетики та поступовому переходу цієї галузі на ринкові умови. Так, країни ЄС сьогодні зобов'язані використовувати ринкові премії (надбавку до ринкової ціни) або сертифікати для стимулювання кращої інтеграції відновлюваної енергетики в ринок, а не “зелені” тарифи. Крім того, передбачено, що енергоємні галузі економіки (хімічна, паперова, керамічна, металургійна промисловість та ін.) через підвищені тарифи на відновлювані джерела енергії можуть втрачати свою конкурентоспроможність, а отже, потребуватимуть знижок, які, однак, мають бути лише частковими [3, с. 23]. Важливо й те, що чинні в ЄС критерії залишають широке поле для маневрів у частині надання державної допомоги на підвищення енергоефективності та адаптацію до екологічних стандартів. Можливість підтримки цих

---

¹ За матеріалами семінару “Випадки звільнення від оподаткування в законодавстві з оподаткування спирту та алкогольних напоїв. Заходи податкового контролю та нагляду за обігом алкогольної продукції в Німеччині. Основи європейського права у сфері державної допомоги”.

напрямів особливо актуальна для України, оскільки, згідно з Угодою про асоціацію, досягнення цільових показників із енергоефективності є найбільш фінансово значущим для нашої держави [3, с. 24].

В Євросоюзі підтримку досліджень, розробок та інновацій регламентовано також Рамковими положеннями для державної допомоги на дослідження, розробки й інновації від 27.06.2014 [22]. Сумісність цього виду державної допомоги із функціонуванням єдиного ринку визначається за схожими критеріями, як щодо підтримки захисту навколишнього природного середовища і сприяння енергозбереженню. Зокрема, держава повинна обґрунтувати, що допомога на дослідження, розробки та інновації відповідає цілям спільного європейського інтересу. Має бути забезпечено орієнтованість використання фінансового ресурсу на цілі, котрі окреслені стратегією EUROPE 2020 і передбачають досягнення розумного, стійкого й інклюзивного зростання. Рамкові положення містять основні напрями підтримки інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, в т. ч. виробників, види допустимих для відшкодування витрат та максимальні обсяги відповідної державної допомоги. Державна підтримка інноваційного характеру може надаватися для проведення досліджень і розробок, здійснення необхідних техніко-економічних обґрунтувань, підвищення ефективності практичного впровадження результатів досліджень, створення й оновлення інфраструктури, потрібної для виконання сучасних досліджень або створення нових технологій. Пріоритетним напрямом такої підтримки визначено також сприяння інноваційній діяльності підприємств – представників малого та середнього бізнесу.

Слід зауважити, що в країнах ЄС останніми роками спостерігається тенденція посилення ролі податкової підтримки інноваційної діяльності та звуження сфери використання інших видів державної допомоги на дослідження, розробки й інновації. При цьому застосовуються такі основні форми податкового заохочення інноваційної та науково-технічної діяльності суб'єктів господарювання, як податковий кредит (зменшення податку на прибуток у разі здійснення підприємством витрат на проведення науково-технічних розробок); збільшене вирахування витрат на наукові дослідження й розробки та відповідне скорочення бази оподаткування податком на прибуток; додаткова (преміальна) амортизація основних засобів для інноваційних проектів, що забезпечує зменшення бази оподаткування прибутку, а отже, й податку на прибуток підприємств, котрі виконують інноваційні проекти; пільги зі сплати податку на додану вартість, мит, податку на доходи фізичних осіб тощо [6, с. 46].

Деякі країни ЄС доповнюють стандартний перелік податкових інструментів стимулювання інноваційної діяльності додатковими пільгами, котрі, з обмеженнями, надаються компаніям із низьким прибутком або взагалі збитковим, передбачаючи перенесення податкових пільг на майбутні періоди чи навіть дозволяючи компенсацію податковими органами податкових платежів, що їх компаніям потрібно сплатити впродовж певного періоду.

Крім того, окремі країни ЄС використовують пільговий податковий режим IP-Vox, який застосовується до доходів від окремих об'єктів інтелектуальної власності та дає можливість оподатковувати ці доходи (прибуток) за ефективною ставкою, значно меншою від стандартної ставки корпоративного податку [9, с. 69–71, 73, 74].

На нашу думку, для України дедалі більшої актуальності, особливо в умовах імплементації Угоди про асоціацію, набуває вдосконалення податково-бюджетних інструментів підтримки інноваційної діяльності виробників із урахуванням відповідних положень законодавства ЄС у сфері державної допомоги та найкращого європейського досвіду.

Поряд із законодавчими актами ЄС, що регулюють надання розглянутих вище та інших видів горизонтальної державної допомоги, застосовуються загальноєвропейські правила щодо підтримки низки галузей економіки. Водночас державна підтримка виробників сільськогосподарської продукції належить до винятків, на котрі не поширюються вимоги європейського законодавства у сфері державної допомоги.

Інша галузева державна допомога є доволі проблематичною в частині впливу на конкуренцію й торгівлю, тому для її надання повинні бути серйозні підстави. При цьому використовується стандартна процедура повідомлення Єврокомісії про вжиття заходів підтримки, крім тих із них, що потрапляють під сферу дії правила *de minimis*. Єврокомісія зазвичай схвально ставиться до галузевої державної допомоги на підтримку проектів задля спільного європейського інтересу, проте водночас або забороняє певні види секторальної допомоги (за окремими винятками, наприклад для ліквідації наслідків стихійних лих), або розробляє спеціальні інструкції стосовно її надання у визначених галузях економіки. Ці інструкції складаються тоді, коли галузь перебуває в скрутному становищі на всій території євроінтеграції.

Положення законодавства ЄС у сфері галузевої державної допомоги нерідко спрямовані на обмеження чи заборону подальшого надання допомоги в галузі (приміром, коли остання перенасичена на глобальному або європейському рівні, подальше надання державної допомоги буде неефективним витрачанням коштів і негативно впливатиме на конкурентоспроможність суб'єктів господарювання – представників галузі). Насамперед ідеться про такі чутливі галузі економіки, як вугледобувна й металургійна. Неприпустимою є, зокрема, державна допомога для підтримки поточної діяльності виробників згаданих галузей, оскільки її надання лише тимчасово розв'язує економічні проблеми підприємства, яке повинне функціонувати на ринку на засадах конкуренції. Втім, може існувати також потреба у сприянні розвитку певної галузі. В таких випадках інструкції Єврокомісії мають переважно дозвільний характер та чітко зосереджуються на цілях розвитку ЄС [10, с. 35–37].

Так, згідно з європейським законодавством, щодо металургійної промисловості забороняється надання регіональної інвестиційної державної допомоги й коштів на відновлення платоспроможності та реструктуриза-

цію, але можуть бути дозволені підтримка проведення науково-дослідної й інноваційної діяльності, сприяння працевлаштуванню і професійному навчанню, а також закриття металургійних підприємств [23].

Приймаючи рішення про надання державної допомоги виробникам вугледобувної галузі, Єврокомісія виходить із таких критеріїв: допомога на відновлення платоспроможності й реструктуризацію представників галузі заборонена; окремі заходи з горизонтальної підтримки підприємств галузі чи вугледобувних регіонів (наприклад, на проведення науково-дослідної та інноваційної діяльності, захист навколишнього природного середовища, професійне навчання й перекваліфікацію працівників галузі), а також допомога на закриття неконкурентоспроможних підприємств можуть бути дозволені; у виключних випадках і за певних умов може бути дозволена державна допомога на покриття поточних виробничих витрат суб'єктів господарювання галузі [24].

Варто також зауважити, що правові норми ЄС щодо державної допомоги стають дедалі жорсткішими, створюючи нові обмеження в застосуванні заходів податково-бюджетної підтримки виробників.

Отже, законодавство ЄС у сфері державної допомоги, спрямоване на недопущення негативного впливу підтримки суб'єктів господарювання на умови конкуренції й торгівлі на території євроінтеграції та заохочення діяльності, яка підвищуватиме конкурентоспроможність європейських компаній, позначається на застосуванні заходів податково-бюджетної підтримки виробників. Але тільки тих із них, котрі відповідають критеріям для їх визнання державною допомогою, згідно з ДФЄС, а саме: надання державою або з використанням державних ресурсів; наявність економічної переваги для отримувача; вибірковість; спотворення конкуренції та негативний вплив на торгівлю в ЄС. При цьому застосовується спрощений підхід до надання незначних обсягів державної допомоги й горизонтальної підтримки суб'єктів господарювання з метою заохочення бажаної для Євросоюзу діяльності (в разі дотримання низки вимог, встановлених спільним законодавством ЄС) та обмеження в наданні більшості видів державної допомоги окремим галузям економіки.

В умовах імплементації Угоди про асоціацію в Україні дедалі більше актуалізуватиметься використання регіональної інвестиційної державної допомоги, допомоги суб'єктам господарювання – представникам малого й середнього бізнесу (згідно з критеріями класифікації підприємств за розміром, чинними в ЄС), державної допомоги, пов'язаної із захистом навколишнього природного середовища та сприянням енергозбереженню, допомоги на дослідження, розробки й інновації (насамперед шляхом надання податкових пільг інвестиційно-інноваційного спрямування). Крім того, доволі широке поле для маневрів у впровадженні заходів податково-бюджетної підтримки вітчизняних виробників залишає також можливість застосування спрощеного порядку надання державної допомоги в обсязі до 200 тис. євро для одного підприємства протягом трирічного періоду. Натомість починаю-

чи з 2023 р. для нашої держави буде обмежена сфера застосування заходів фіскальної підтримки суб'єктів господарювання за галузевим принципом (за винятком виробників сільськогосподарської продукції), особливо у формі допомоги для підтримки поточної діяльності, відновлення платоспроможності та реструктуризації.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони від 21 березня, 27 червня 2014 р. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246581344.
2. Ангел Є. Чи хоче бізнес державну підтримку? *Економічна правда*. 2019. 28 трав. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/05/28/648212/?fbclid=IwAR1jszHJWdxoVITrm6BQWtHAe2N0u-Zj4s7Clq-mj6RzFN5wZIUazXYtowM>.
3. Булана О. О. Державна допомога суб'єктам господарювання та її трансформація в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Економіка України*. 2017. № 1. С. 18–30.
4. Булана О. О. Європейське законодавство про державну допомогу та податкові пільги в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2018. № 3. С. 65–78.
5. Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України : монографія / за заг. ред. А. А. Тарангул ; Нац. ун-т ДПС України. Ірпінь ; Київ : Фенікс, 2012. 532 с.
6. Луніна І. О., Білоусова О. С., Булана О. О. Бюджетно-податкове стимулювання інноваційної діяльності в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 1. С. 41–54.
7. Луніна І., Булана О. Державна підтримка підприємств в Україні у контексті структурної модернізації національної економіки. *Світ фінансів*. 2012. № 3. С. 7–18.
8. Мельник В. М., Мельничук Г. С. Вплив бюджетно-податкового регулювання на розвиток промислового виробництва в Україні. *Фінанси України*. 2008. № 12. С. 44–52.
9. Соколовська А. М., Райнова Л. Б. Податкові інструменти стимулювання НДДКР в Європі та світі: дизайн і особливості використання. *Фінанси України*. 2017. № 11. С. 65–88.
10. Стюарт Ю., Цемнолонскіс С. Державна допомога в окремих “чутливих” галузях економіки України. *Економіка України*. 2015. № 11. С. 32–44.
11. Стюарт Ю., Цемнолонскіс С., Рогінська Я. Звіт про створення карти регіонального розподілу державної допомоги в Україні. Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС. 2014. 60 с. URL: http://eupublicprocurement.org.ua/wp_content/uploads/2014/12/Report_on_Regional_mapping_UKR.pdf.
12. Звіт про результати дослідження державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні. Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС / Х. Хьольцлер, Е. Лібанова, Т. Єфименко та ін. 2015. 211 с. URL: http://eupublicprocurement.org.ua/wpcontent/uploads/2015/04/STATE?SUPPORT?STUDY_UKR_20_04.2015.pdf.
13. European Union, Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union, 13 December 2007, 2008/C 115/01. URL: <http://www.refworld.org/docid/4b17a07e2.html>.
14. Про реструктуризацію системи Співтовариства з оподаткування енергопродуктів та електроенергії : Директива Ради ЄС від 27.10.2003 2003/96/ЄС. URL: <http://www.minjust.gov.ua/45885>.

15. Commission notice on the application of the State aid rules to measures relating to direct business taxation 1998. OJ C 348. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31998Y1210\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31998Y1210(01)&from=EN).

16. Встановлення відповідності умов контрольованих операцій з виробництва на замовлення вимогам законодавства з трансфертного ціноутворення / С. С. Брехов, Т. В. Кошук, Н. В. Новицька та ін. Київ : Алерта, 2019. 110 с.

17. Commission Regulation (EU) No 1407/2013 of 18 December 2013 on the application of Articles 107 and 108 of the Treaty on the Functioning of the European Union to de minimis aid. URL: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c1563d04-6c73-11e3-9afb-01aa75ed71a1>.

18. Commission Regulation (EU) No 651/2014 of 17 June 2014 declaring certain categories of aid compatible with the internal market in application of Articles 107 and 108 of the Treaty. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0651&from=EN>.

19. Булана О. Держдодомога бізнесу: необхідність термінового перегляду за європейськими правилами. *Дзеркало тижня*. 2015. № 34. 18 верес. URL: <http://gazeta.dt.ua/finances/derzhodpomoga-biznesu-neobhidnist-terminovogo-pereglyadu-za-yevropeyskimi-pravilami-.html>.

20. Guidelines on Regional state aid for 2014–2020. *Official Journal of the European Communities*. 2013. C 209/01. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52013XC0723\(03\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52013XC0723(03)).

21. Guidelines on State aid for environmental protection and energy 2014–2020. *Official Journal of the European Communities*. 2014. C 200/01. URL: [http://eur_lex.europa.eu/legal_content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52014XC0628\(01\)](http://eur_lex.europa.eu/legal_content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52014XC0628(01)).

22. Framework for State aid for research and development and innovation. *Official Journal of the European Communities*. 2014. C 198/01. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2014.198.01.0001.01.ENG.

23. Communication from the Commission. Rescue and restructuring aid and closure aid for the steel sector. *Official Journal of the European Communities*. 2002. C 70/05. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52002XC0319\(04\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52002XC0319(04)).

24. Council Decision of 10 December 2010 on State aid to facilitate the closure of uncompetitive coal mines (2010/787/EU). *Official Journal of the European Communities*. 2010. L 336/24. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2010.336.01.0024.01.ENG&toc=OJ:L:2010:336:TOC.

References

1. EU, Ukraine. (2014). *Association agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European atomic energy community and its member states, of the other part*. Retrieved from http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246581344 [in Ukrainian].

2. Anhel, Ye. (2019, May 28). Does business want state support? *Economic truth*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/05/28/648212/?fbclid=IwAR1jszHJWdxoVITrm6BQWtHAe2N0u-Zj4s7Clq-mj6RzFN5wZ1UazXYtowM> [in Ukrainian].

3. Bulana, O. O. (2017). State's help to domestic economic entities and its transformation in the frame of the EU-Ukraine association agreement. *Economy of Ukraine*, 1, 18–30 [in Ukrainian].

4. Bulana, O. O. (2018). European state aid law and tax incentives in Ukraine. *Economy and forecasting*, 3, 65–78 [in Ukrainian].

5. Taranhul, L. L. (Ed.). (2012). *Budget support and tax incentives for the national economy of Ukraine*. Irpin, Kyiv: Feniks [in Ukrainian].

6. Lunina, I. O., Bilousova, O. S., & Bulana, O. O. (2016). Fiscal stimulation of innovative activities in Ukraine. *Economy and forecasting*, 1, 41–54 [in Ukrainian].
7. Lunina, I., Bulana, O. (2012). State support of enterprises in Ukraine in the context of structural modernization of the national economy. *World of finance*, 3, 7–18 [in Ukrainian].
8. Melnyk, V. M., Melnychuk, H. S. (2008). The influence of budget and tax regulation on the industrial production development in Ukraine. *Finance of Ukraine*, 12, 44–52 [in Ukrainian].
9. Sokolovska, A. M., Rainova, L. B. (2017). Tax instruments for stimulating R&D in Europe and the world: design and peculiarities of use. *Finance of Ukraine*, 11, 65–88 [in Ukrainian].
10. Stuart, Eu., Cemnlonskis, S. (2015). State aid in separate “sensitive” branches of Ukraine’s economy. *Economy of Ukraine*, 11, 32–44 [in Ukrainian].
11. Stuart, Eu., Cemnlonskis, S., & Rohinska, Ya. (2014). *Report on the creation of a map of regional distribution of state aid in Ukraine. Harmonization of the system of state purchases in Ukraine with EU standards*. Retrieved from http://eupublicprocurement.org.ua/wp_content/uploads/2014/12/Report_on_Regional_mapping_UKR.pdf.9 [in Ukrainian].
12. Holtzler, Kh., Libanova, E., Iefymenko, T., Kotliarevskyi, Ya., Taran, S., Chernikov, D., Dereviankin, V., & Stuart, Eu. (2015). *Report on the results of a survey of state support of business entities in Ukraine. Harmonization of the system of state purchases in Ukraine with EU standards*. Retrieved from http://eupublicprocurement.org.ua/wpcontent/uploads/2015/04/STATE?SUPPORT?STUDY_UKR_20.04.2015.pdf [in Ukrainian].
13. European Union. (2007, December 13). *Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union, 2008/C 115/01*. Retrieved from <http://www.refworld.org/docid/4b17a07e2.html>.
14. European Union. (2003). *Council Directive 2003/96/EC of 27 October 2003 restructuring the Community framework for the taxation of energy products and electricity*. Retrieved from <http://www.minjust.gov.ua/45885> [in Ukrainian].
15. Commission notice on the application of the State aid rules to measures relating to direct business taxation. (1998). *Official Journal of the European Communities*, C 348. Retrieved from [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31998Y1210\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31998Y1210(01)&from=EN).
16. Brekhov, S. S., Koshchuk, T. V., Novytska, N. V. et al. (2019). *Establishing the conditions of controlled production operations to order in accordance with the requirements of the legislation on transfer pricing*. Kyiv: Alerta [in Ukrainian].
17. European Commission. (2013). *Commission Regulation (EU) No 1407/2013 of 18 December 2013 on the application of Articles 107 and 108 of the Treaty on the Functioning of the European Union to de minimis aid*. Retrieved from <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c1563d04-6c73-11e3-9afb-01aa75ed71a1>.
18. European Commission. (2014). *Commission Regulation (EU) No 651/2014 of 17 June 2014 declaring certain categories of aid compatible with the internal market in application of Articles 107 and 108 of the Treaty*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0651&from=EN>.
19. Bulana, O. (2015, September 18). State aid to business: the need for an urgent review according to European rules. *Mirror of the week*, 34. Retrieved from <http://gazeta.dt.ua/finances/derzhdopomoga-biznesu-neobhidnist-terminovogo-pereglyadu-za-yevropeyskimi-pravilami-.html> [in Ukrainian].
20. Guidelines on Regional state aid for 2014–2020. (2013). *Official Journal of the European Communities*, C 209/01. Retrieved from [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52013XC0723\(03\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52013XC0723(03)).

21. Guidelines on State aid for environmental protection and energy 2014–2020. (2014). *Official Journal of the European Communities*, C 200/01. Retrieved from [http://eur-lex.europa.eu/legal_content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52014XC0628\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal_content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52014XC0628(01)).

22. Framework for State aid for research and development and innovation. (2014). *Official Journal of the European Communities*, C 198/01. Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2014.198.01.0001.01.ENG.

23. Communication from the Commission. Rescue and restructuring aid and closure aid for the steel sector. (2002). *Official Journal of the European Communities*, C 70/05. Retrieved from [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52002XC0319\(04\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52002XC0319(04)).

24. Council Decision of 10 December 2010 on State aid to facilitate the closure of uncompetitive coal mines (2010/787/EU). (2010). *Official Journal of the European Communities*, L 336/24. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L-.2010.336.01.0024.01.ENG&toc=OJ:L:2010:336:TOC>.